

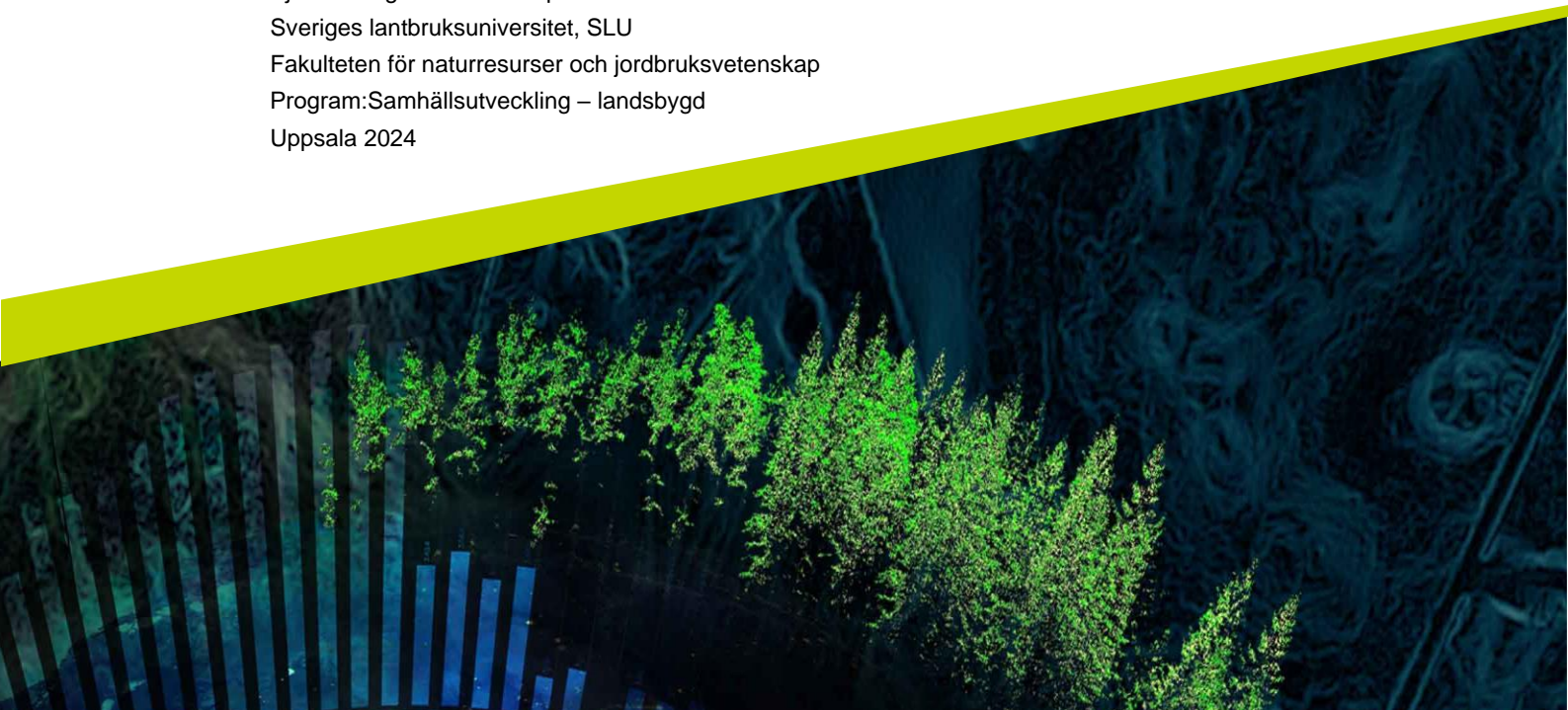

Ungt hantverk

En kvalitativ studie om ungas engagemang i traditionella hantverk i en digital och otrygg samtid

Albert Karl Elis Älfvåg

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Program: Samhällsutveckling – landsbygd
Uppsala 2024

Ungt hantverk. En kvalitativ studie om ungas engagemang i traditionella hantverk i en digital och otrygg samtid

Young crafts. A qualitative study about young peoples' engagement in traditional crafts in a digital and uncertain time

Albert Karl Elis Älfvåg

Handledare: Emil Sandström, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Linus Rosén, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0888
Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2024
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>
Nyckelord: Traditionellt hantverk, hantverkare, unga, digitalisering, autenticitet, retrotopia, Zygmunt Bauman

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Dagens värld präglas av digitalisering och ett osäkert omvärldsläge där klimatförändringar, krig och ekonomiska kriser är ständigt närvarande teman. Mot bakgrund av denna omvärldsutveckling undersöker denna uppsats vad som motiverar unga människor att spendera sin fritid med traditionella hantverk. Tre semi-strukturerade intervjuer genomfördes och genom tematisk analys undersöker uppsatsen huruvida informanternas berättelser resonerar med Zygmunt Baumans begrepp 'retrotopia' och begreppet 'autenticitet'. Under analysen framkom fyra teman kring vad som motiverar respondenterna att engagera sig i traditionella hantverk: (i) Digitala och fysiska gemenskaper som ger kunskapsutbyte och en känsla av tillhörighet. (ii) Att genom hantverksskicklighet kunna ta hand om sig själv i kristider. (iii) Ett intresse för historiska hantverkstraditioner och naturmaterial. (iiii) En kritisk syn på dagens konsumtionssamhälle. Denna uppsats hävdar att dessa fyra teman resonerar väl med 'retrotopia' och 'autenticitet'. Informanternas berättelser speglar en kritisk syn på hur dagens samhälle är organiserat och att de genom sitt hantverksintresse 'blickar bakåt' genom historien för att upptäcka alternativa sätt att organisera samhället för att därigenom leva mer autentiska liv.

Nyckelord: Traditionellt hantverk, Hantverkare, Unga, Digitalisering, Autenticitet, Retrotopia, Zygmunt Bauman

Abstract

Our contemporary lives are characterized by digitalization and an uncertain world where climate change, wars and economic crises are ever-present themes. Against this backdrop, this essay explores what motivates young people to spend their free time practicing traditional crafts. Three semi-structured interviews were conducted and with a thematic analysis this essay explores whether the stories conveyed find resonance in Zygmunt Bauman's concept of 'retrotopia' as well as the concept of 'authenticity'. Four themes regarding what motivated the respondents to engage in traditional crafts emerged from the interviews: (i) Digital and physical communities that provide exchange of knowledge as well as a sense of belonging. (ii) Being able to fend for oneself in times of crises by being skilled in crafts. (iii) An interest in historical craft traditions and natural materials. (iiii) A critical view of today's consumerist society. This essay argues that these four themes resonates well with 'retrotopia' and 'authenticity'. The narratives provided by the informants reflect a critical view of how today's society is organized and that by engaging in traditional crafts the informants 'look back' through history to find alternative ways of organizing society and thereby finding ways of living more authentic lives.

Keywords: Traditional crafts, Craftspeople, Young people, Digitalization, Authenticity, Retrotopia, Zygmunt Bauman

Innehållsförteckning

1. Introduktion	5
2. Syfte och frågeställningar	6
3. Metod.....	7
3.1 Metod för materialinsamling	7
3.2 Metod för analys.....	8
3.3 Positionalitet.....	9
4. Bakgrund	10
5. Vägledande begrepp.....	12
5.1 Retrotopia.....	12
5.2 Autenticitet	13
5.3 Hantverk.....	14
6. Intervjuer med tre unga hantverkare	16
6.1 Anna.....	16
6.2 Selma	17
6.3 Calle	19
7. Analys	21
7.1 Hantverk som gemenskap	21
7.2 Ett historiskt intresse	24
7.3 En förmåga att ta hand om sig själv.....	26
7.4 Ett alternativ till slit- och släng-samhället	28
8. Sammanfattande slutsatser	30
Referenslista	32
Tack	35

1. Introduktion

Hantverk, i en bred bemärkelse där man inkluderar tillverkning och användande av verktyg, har varit viktigt under hela mänsklighetens historia. Forskning pekar till och med på att människans förmåga att använda verktyg för att manipulera sin omgivning, kombinerat med en förmåga att föra över denna komplexa kunskap till andra individer inom arten, är vad som skapat förutsättningarna för människan att utvecklas till den säregna art hon är idag (Laland 2018). Med andra ord skulle man något hyperboliskt kunna hävda att hantverk skapat förutsättningarna för människan att utvecklas.

Spolar vi fram klockan till dagens värld präglas vår tillvaro av ett allt osäkrare omvärldsläge där Covid-19 pandemin (och dess efterdyningar), Rysslands krig i Ukraina, konflikten mellan Palestina och Israel, ökad problematik med våldsbrott inom Sverige, inflation samt klimatkrisen bidrar till en minskande framtidstro inte minst bland unga (Ungdomsbarometern 2024; Ungdomsfokus 2023). Enligt 'Generationsrapporten 2024' framtagen av Ungdomsbarometern (2024) anser 76 % av tjejer och 60 % av killar att samhället är på väg i helt eller delvis fel riktning.

Vi lever också i ett samhälle där digitaliseringen går allt snabbare och där människor spenderar allt mer tid online. Detta gäller inte minst ungdomar och unga vuxna (Mind 2020). Samtidigt rapporterar media ofta om att intresset för hantverk och hemslöjd ökar i det svenska samhället (Visit dalarna 2023, viaTT 2021, Hemslöjden u.å.). Denna hantverkstrend kan tyckas gå stick i stäv mot dagens samhällsutveckling där tillvaron i allt större utsträckning spenderas online med olika sociala- och digitala medier. En annan trend som kan observeras bland dagens unga är en nostalgivurm där man känner en längtan efter en tid som upplevs som enklare och mindre komplicerad (Harlow 2023; Bauman 2017).

Enligt sociologen Zygmunt Bauman (2017) lever vi i en tid som är förälskad i det förgångna. Bauman menar att globalisering och nationalstaters minskade territoriella kontroll skapat den osäkra tid vi lever i och att människor har börjat blicka bakåt mot en tid som kan uppfattas som enklare och säkrare och att människor levde mer autentiska liv.

2. Syfte och frågeställningar

Med avstamp i Zygmunt Baumans begrepp 'retrotopia' samt begreppet 'autenticitet' undersöker och analyserar denna uppsats vad som motiverar unga människor att spendera sin fritid med traditionella hantverk i en samtid som präglas av en ökande digitalisering och ett osäkert omvärldsläge. Syftet med uppsatsen är att bidra med kunskaper om hur unga människors hantverksintresse förhåller sig till den digitalisering och det osäkra omvärldsläge som präglar vår samtid. Vägledande frågeställningar för uppsatsen är:

- Vad motiverar unga människor att spendera sin fritid med traditionellt hantverk i en samtid präglad av digitalisering och ett osäkert omvärldsläge?
- Hur påverkas unga människors hantverk och hantverksintresse av digitalisering?

Detta kan ur ett bredare perspektiv bidra med kunskaper om ungas inställning till, och åsikter om, deras roll i en värld som kantas av utmaningar och en accelererande teknologisk utveckling.

3. Metod

3.1 Metod för materialinsamling

För att besvara frågeställningen om vad som motiverar unga människor att sysselsätta sig med traditionella hantverk har jag i denna uppsats genomfört tre semistrukturerade intervjuer med tre unga hantverkare. Under två av intervjuerna fick jag dessutom möjlighet att direkt observera exempel på hantverksföremål som informanterna skapat. För att kontextualisera mina frågeställningar har jag även läst ett antal rapporter om unga människors internetvanor, deras syn på vår samtid samt om svenska befolkningens hantverksintresse (Mind 2020; Ungdomsbarometern 2024; Myndigheten för kulturanalys 2021).

Under de semistrukturerade intervjuerna användes en intervjuguide utformad efter ett antal teman som baserades på uppsatsens syfte och frågeställningar. Intervjuformatet tillät frihet för informanterna att i stor utsträckning själva styra och fritt associera kring de teman som behandlades (cf. Kvale och Brinkman 2009). Detta öppnade upp för berättelser och associationer som jag inte på förhand hade kunnat förutse.

Intervjupersonerna valdes ut enligt följande kriterier:

Jag ville intervjuva unga människor som håller på med olika typer av traditionella hantverk. I denna uppsats åsyftar begreppet 'unga' personer som är mellan 18 och 29 år gamla. Att jag valt att fokusera på unga i denna uppsats beror på att unga använder digitala medier och internet i större utsträckning än äldre (SCB 2023). Den högre graden av digitalisering gör gruppen 'unga' mer relevant i denna undersökning baserat på uppsatsens syfte och frågeställningar. Vidare har jag valt att intervjuva människor vars hantverk utgör en betydande del av deras fritidssysselsättning men som inte utgör deras primära inkomst. Denna avgränsning valdes på grund av att jag är intresserad av att undersöka varför människor aktivt väljer att hålla på med traditionella hantverk fastän de lika gärna skulle kunna välja att spendera sin tid med något annat. Jag anser att jag har större sannolikhet att få fram de motiv som ligger bakom intresset för traditionella hantverk om det inte

finns ekonomiska drivkrafter i grunden, vilket skulle varit fallet om jag intervjuat professionella hantverkare.

Jag har i denna uppsats intervjuat unga människor som sysselsätter sig med olika hantverk; En sömmerska, en knivsmed och en som praktiserar en mängd olika traditionella hantverk såsom sömnad, träslöjd, skinngarvning mm. Jag är dock medveten om att det inte är helt riskfritt att intervjua enbart en enda person från en viss gren av traditionellt hantverk. Det går självklart inte att säga något om vad som generellt motiverar människor att hålla på med en viss sorts hantverk baserat på en enda intervju. Uppsatsen avser att presentera informanternas berättelser som exempel på hur unga människor som är intresserade av traditionella hantverk förhåller sig till omvärldsläget så som det ser ut idag.

Samtliga informanter som intervjuats under arbetet med denna uppsats studerar och är bosatta i Uppsala, men kommer ursprungligen från mer geografiskt spridda platser i Sverige. När jag i denna uppsats skrivit fram berättelserna om informanterna har jag varit relativt vag i mina beskrivningar kring deras bakgrund samt givit dem fingerade namn för att så gott som möjligt säkerställa deras anonymitet.

3.2 Metod för analys

För att analysera materialet har jag transkriberat intervjuerna och gjort en tematisk analys genom så kallad meningskodning. Detta innebär att man knyter relevanta delar av intervjumaterialet till olika nyckelord och därigenom kategoriserar och strukturerar materialet i olika teman (Kvale & Brinkmann 2009). Kodningen gör det möjligt att bryta ned ett intervjumaterial till ett fåtal teman och kategorier, vilket i sin tur gör att man tydligare kan se skillnader och likheter mellan de berättelser som framträder under uppsatsens intervjuer (Ibid). För att koda mitt material har jag använt nyckelord som genom läsningen av intervjumaterialet framträtt som ofta berörda eller särskilt signifikanta. Baserat på de teman som framkommit och min tolkning av dem har jag i uppsatsens analysdel formulerat ett antal underrubriker genom vilka analysen och diskussionen skrivits fram.

När tematiseringen av intervjuerna genomförts analyserades respondenternas berättelser genom att se huruvida de resonerar mot de valda begreppen 'Retrotopia' och 'Autenticitet'.

För att transkribera intervjuerna i uppsatsen har jag använt mig av AI-tjänsten Klang.ai. Tjänsten fungerar genom att man laddar upp en ljudfil som sedan

automatiskt transkriberas, vilket resulterar i en textfil som man sedan kan ladda ner och öppna i Microsoft Office Word. Samtliga informanter gav samtycke till att jag spelade in och transkriberade intervjuerna. Att transkribera med hjälp av AI resulterar inte i en felfri text och för att få korrekta citat och andra relevanta delar så har jag gått tillbaka och lyssnat på ljudinspelningen för att verifiera vad som verkligen sagts, och i relevanta fall grammatiskt korrigerat citat som jag använt mig av i uppsatsen.

3.3 Positionalitet

Mitt eget intresse för traditionella hantverk har influerat valet av ämne för uppsatsen. Jag själv spenderar en avsevärd andel av min fritid med hantverk och olika typer av slöjd. Jag arbetar primärt i trä och är särskilt specialiserad på att tillverka tobakspipor. Detta har varit min hobby de senaste 11 åren.

Vissa aspekter av denna undersökning har förenklats av min bakgrund inom hantverk. Till exempel har arbetet med intervjuerna underlättats då de har tagit formen av samtal två hantverkare emellan. Att samtalen har tagit den formen har underlättat mitt arbete med att besvara vad som motiverar och driver respondenterna att sysselsätta sig med hantverk. Detta tack vare min personliga hantverkserfarenhet som gjort att jag snabbt kunnat anpassa mina intervjufrågor och följdfrågor baserat på vad respondenterna sagt. Dock har det varit viktigt att jag varit medveten om risken att min bakgrund kunnat påverka arbetet. Som hantverkare är jag väl medveten om vad som motiverar och driver mig personligen att hålla på med hantverk. Detta gör att jag haft en bild av vad som sannolikt motiverar andra människor att hålla på med deras respektive hantverk. Med det sagt har det varit viktigt för mig att vara medveten om risken för bekräftelsebias och jag har av den anledningen varit noga med att låta intervjupersonerna i så hög grad som möjligt själva styra samtalet. I praktiken innebär detta att jag i möjligaste mån försökt undvika ledande frågor.

4. Bakgrund

Under större delen av modern historia har hantverk varit viktigt för mänskliga samhällen och var det dominerande sättet att tillverka både nyttoföremål och prydnadsföremål ända fram till industrialismen tog fart under 18- och 1900-talet (NE hantverk u.å.). Mycket av hantverket var förlagt i städerna inom det som kallades skråväsendet. Skrån var samlingar av hantverkare som under mästare utbildades från lärling, vidare till gesäll, för att sedan själva bli mästare (ibid). Skråna strävade efter monopol inom sitt område i städerna. Dock har hantverk också alltid funnits på landsbygden där befolkningen haft behov av vissa typer av hantverksprodukter och dit skrånas monopol inte nådde. De hantverkare som fanns på landsbygden var exempelvis smeder, skomakare, snickare, korgmakare mm (ibid). Ofta skiljer man mellan två typer av slöjd; hemslöjd och avsaluslöjd. Begreppet hemslöjd avser den typen av hantverk som bedrevs i hemmet för eget behov och begreppet avsaluslöjd syftar på föremål som tillverkats med avsikten att säljas (ibid).

Hemslöjden kom under det sena 1800-talet att bli en viktig bisyssla på landsbygden vid sidan om jordbruket och emellanåt utvecklades hemslöjd till avsaluslöjd över tid (NE hemslöjd u.å.).

Spänningarna som uppstod mellan den tidigare produktionsformen där föremål till största del tillverkades hantverksmässigt i hemmen, och den framväxande industrialismen med massproduktion av varor i fabriker, ledde i 1870-talets England till vad som sedermera blev känt som 'The arts and crafts-movement'. Denna rörelse föddes ur industrialismens negativa miljömässiga och sociala konsekvenser som blivit tydliga i England under den tiden (Victoria & Albert museum, u.å.). Rörelsen har tagit sitt namn från gruppen 'The arts and crafts exhibition society' som genom årliga utställningar (med start 1888) ville öka statusen av handgjorda föremål såsom keramik, textilier och möbler (Ibid).

William Morris (f. 1834- d. 1896) som kom att bli en av Arts and Crafts-rörelsens tongivande förgrundsgestalter, ansåg att medeltidens sätt att leva och producera varor representerade ett bättre sätt att organisera samhället, där hantverkare var involverade i hela design- och produktionsprocessen från början till slut. Detta till

skillnad från fabrikernas produktion där arbetare genomförde små, repetitiva delar av produktionen (ibid). Arts and Crafts-rörelsen har ofta betraktats som en motståndsrörelse mot industrialisering och rationalisering av varutillverkning (ibid) Detta motstånd byggde på vad man kan hävda är en rosaskimrande nostalgi för ett förgånget levnadssätt som man upplevde som enklare och mer autentiskt.

Mot slutet av 1800-talet spred sig Arts & Crafts-rörelsens ideal över Europa. I Sverige växte hemslöjdsrörelsen fram under det tidiga 1900-talet (NE hemslöjd u.å.) Hemslöjdsrörelsen verkade för att främja den sociala ställningen av hemslöjd på landsbygden samt för ökad kvalitet genom att blicka tillbaka till tidigare hantverkstraditioner (Ibid). Hemslöjdsrörelsen fortsatte påverka det svenska samhället under hela 1900-talet och idag syns en del av det arvet i det faktum att varje region har minst en hemslöjdskonsulent (men ofta en för hård och en för mjuk slöjd) som ska verka för att främja hemslöjd inom länet (Nämnden för hemslöjdsfrågor u.å.).

Dagens samhälle präglas av en ökande digitalisering som genomsyrar alla aspekter av våra liv både på ett professionellt och personligt plan. Enligt en rapport framtagen av den ideella föreningen Mind (2020) är mellan 81% och 91% av befolkningen av de nordiska länderna online varje dag och majoriteten av denna online-tid sker via smartphones. Samtidigt befinner vi oss i en tid som på många sätt präglas av ett allt osäkrare omvärldsläge. Det är nog få som har undgått den mediala rapporteringen av ökat gängvåld, Rysslands krig i Ukraina, Sveriges NATO-medlemskap, kriget mellan Israel och Palestina, ökande inflation samt klimatkrisen för att ge några exempel.

Trots att mycket tid spenderas online och att vi lever i ett osäkert omvärldsläge så är intresset för traditionella hantverk fortsatt stort i det svenska samhället. Enligt rapporten Slöjd och Hantverk 2021 (2021) framtagen av Myndigheten för kulturanalys så är 40% av svenskarna mycket eller ganska intresserade av hemslöjd, och den siffran har legat relativt stadigt över tid, med ett litet uppsving under Covid-19 pandemin. Idag finns det 90 hemslöjdsföreningar som ingår i Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund vilket indikerar att arvet efter 'Arts and Crafts-rörelsen lever och frodas än idag (Hemslöjden u.å.).

5. Vägledande begrepp

För att analysera vad som motiverar unga att sysselsätta sig med traditionella hantverk har jag använt mig av begreppen 'Autenticitet' samt Baumans (2017) teoretiseringar kring vad han kallar 'Retrotopia'. Nedan följer en beskrivning av de båda begreppen samt en djupare förklaring kring hur termen 'hantverk' används i denna uppsats.

5.1 Retrotopia

'Retrotopia' är ett begrepp myntat av den Polsk-Brittiske sociologen Zygmunt Bauman, vilket han i sin bok med samma namn förklarar och utforskar. Begreppet är en sammanslagning av orden 'Retro' och 'Utopi' och avser därmed en utopi förlagd i det förgångna. Bauman (2017) menar att vi i dagens värld är förälskade i det förgångna, eller snarare, en nostalgisk och rosaskimrande bild av hur vi upplever att samhället en gång var; enklare, tryggare och stabilare.

Denna förälskelse menar Bauman (ibid) grundar sig i att nationsstater, som en gång i tiden genom hårt dragna (och hårt bevakade) nationsgränser försåg sina undersåtar med trygghet och säkerhet, idag har tappat kontrollen över sitt område som en följd av en allt globalare värld. Denna förlust av kontroll innebär i praktiska termer att de uppgifter staten traditionellt haft jämt emot sin befolkning i större utsträckning hamnat hos individen, vilket har fört med sig en ökad känsla av otrygghet och osäkerhet. Denna utveckling menar Bauman har inneburit att många människor har tappat sin framtidstro och istället blickar tillbaka till hur samhället tidigare var organiserat för att skapa sig en ny framtid. Det handlar därigenom inte om att man försöker backa bandet, utan snarare att man genom en selektiv nostalgi försöker blicka framåt.

I boken *Retrotopia* går Bauman (2017) igenom ett antal samhällsfenomen som han anser är tecken på detta tillbakablickande. Bauman menar till exempel att otryggheten i samhället har lett till att människor återgått till ett tribalistiskt "vi och dem"-tänk i jakt på trygghet och tillhörighet, vilket bland annat resulterat i högerextremismens framgångar under senare år. Vidare menar han att människor i

allt större utsträckning förlitar sig på sig själva för att lösa problem de ställs inför snarare än att lita på att samhället ska lösa dem. I den här uppsatsen kommer jag använda mig av 'retrotopia' för att analysera hur informanternas berättelser kring deras hantverksintresse kan tolkas i förhållande till vår digitala och osäkra samtid.

5.2 Autenticitet

'Autenticitet' är ett begrepp vars betydelse kan ha en stor inneboende variation beroende på hur och i vilken kontext det används. I grunden syftar dock 'autenticitet', eller att något 'är autentiskt' till att något bedöms vara 'sant' eller 'så som det utger sig för att vara' (Newmann & Smith, 2016).

Den här breda definitionen av autenticitet lyckas dock inte helt med att fånga begreppets inneboende komplexitet. Newmann & Smith (2016) påpekar att när olika människor bedömer autenticiteten av samma objekt/fenomen så kommer de ha olika utgångspunkter och därmed komma till olika slutsatser kring huruvida något kan betraktas som autentiskt eller inte. Vidare menar de att även om utgångspunkten skulle vara liknande hos bedömarna så kan autenticitet ses antingen som ett binärt "autentiskt/icke-autentiskt" eller som liggande på en skala.

Att autenticitet kan tillskrivas en mängd innebörder har lett till att vissa forskare inom olika discipliner försökt ta fram klassificeringar kring olika typer av autenticitet, medan andra forskare anser att begreppet i sin helhet bör överges i forskning (Ibid).

I sin diskursanalys *Kinds of Authenticity* går Newmann & Smith (2016) igenom hur forskare har klassificerat autenticitet och föreslår utifrån de samlade intrycken fyra egna klassificeringar. Dessa är följande:

1. *Historical authenticity* är i huvudsak använt om enskilda föremål och huruvida de är vad de utges för att vara. Detta kan vara saker som unika historiska föremål eller konstverk. Autenticitet kan i detta fall bedömas binärt (det är/är inte) och objektivt via exempelvis experter eller äkthetscertifikat.
2. *Categorical authenticity* används också primärt om föremål men i högre utsträckning om föremålskategorier som exempelvis 'gustavianska möbler' eller 'autentisk italiensk mat'. Saker i denna kategori bedöms på en skala snarare än binärt och bygger i stor utsträckning på de förväntningar

bedömaren har på vad som bedöms, vilket innebär att bedömningen i dessa fall är subjektiv.

3. *Value authenticity* berör i första hand människor och deras agerande. Bedömningen baseras på normativa överväganden som till exempel huruvida en människas agerande eller sätt att leva speglar den kulturella kontext personen befinner sig i. Bedömaren uppfattning bygger i detta fall på i vilken grad han/hon anser att en människa bör följa de normativa värderingar som en viss kultur har.
4. *Self authenticity* är en bedömning av jaget vilket innebär att man gör en bedömning som i ovan beskrivna 'value authenticity' men applicerat på sig själv. Detta är en i allra högsta grad subjektiv bedömning då den vilar på vad bedömaren i fråga har för värderingar och ideal.

Dessa kategorier är dock inte helt fränkopplade från varandra utan en kategori kan ha inflytande över en annan.

I den här uppsatsen använder jag mig av begreppet 'autenticitet' för att analysera hur informanternas berättelser kring deras hantverksintresse kan tolkas i förhållande till vår digitala och osäkra samtid.

5.3 Hantverk

Begreppet 'hantverk' är en sammanslagning av orden 'hand' och 'verk'. Verk betyder i detta sammanhang "något som utförs för att ge resultat vanl. innebärande viss kraftinsats" (NE, verk). Etymologiskt kan begreppet spåras till lågtyskans 'hantwerk' med samma betydelse som finns historiskt belagt år 1526 (NE, hantverk).

I modern betydelse avser begreppet hantverk en "arbetsform vid produktion där arbetet utförs i liten skala med tekniskt enkla hjälpmedel och kräver god yrkesskicklighet..." (NE, hantverk). En hantverkare är således en "person som yrkesmässigt utövar ett hantverk" (NE, hantverkare). I vardaglig användning antar dock ofta begreppen hantverk och hantverkare något bredare betydelser. Oftast när vi talar om hantverkare till vardags syftar vi på hantverkare som arbetar med service eller underhåll av olika slag. Detta kan exempelvis vara elektriker, rörmokare, konstruktionssnickare osv. Denna dagliga användning av begreppet hantverk skiljer sig därmed från den betydelse begreppet hade förr när hantverkare i första hand svarade för primärproduktion av många olika typer av varor. Vidare använder vi

även ofta begreppet för att åsyfta personer som inte är yrkesverksamma inom sitt hantverk. Detta skulle mer korrekt kunna benämnas 'hobbyhantverk' idag.

I denna uppsats använder jag begreppet 'hantverk/hantverkare' synonymt med vad som kan beskrivas som traditionellt/traditionella hantverk i betydelsen 'en person som i liten skala själv ansvarar för hela produktionen av en vara med relativt enkla hjälpmedel'. Jag benämner dock fortfarande (enligt modern praxis) människor som inte är yrkesverksamma som hantverkare i denna uppsats.

6. Intervjuer med tre unga hantverkare

Nedan följer en presentation av de tre unga hantverkare jag intervjuat under arbetet med denna uppsats samt deras berättelser kring vad som motiverar dem att sysselsätta sig med traditionellt hantverk och deras tankar kring digitalisering och vår osäkra samtid.

6.1 Anna

Anna bor i Uppsala och pluggar första året på universitetet, men är född och uppvuxen i en annan svensk universitetsstad. Hennes familj kommer ursprungligen från Dalarna och hon berättar att jargongen i familjen under hennes uppväxt varit att de ska flytta tillbaka dit men att det aldrig blivit av. Annas föräldrar är första generations akademiker men hennes pappa är uppvuxen med lantbrukare som grannar. Hon berättar att hennes pappa har renoverat hela deras bostadshus och även byggt en del möbler till huset, och Annas uppväxt har präglats av en ‘gör-det-själv-filosofi’. Hon påpekar att även om man haft ekonomiska möjligheter att köpa eller betala för saker så har man valt att göra mycket själv i hennes hushåll.

Anna sysselsätter sig med ett antal olika traditionella hantverk kopplade till textilslöjd (sömnad, vävning och att spinna egen tråd) och berättar att intresset för hantverk började med att hon sydde sina egna kläder, som så småningom gjorde att hon blev intresserad av att väva egna tyger. Detta ledde i sin tur till att hon började spinna egen tråd att väva tyg av. Hon berättar att hon brukar skämta om hur hon backat tillbaka genom de olika produktionsprocesserna för att sy egna kläder. ”...man måste ju börja med att bygga staket. Sen kommer man backa så långt att man måste börja med att bygga staketet för att ens kunna ha fåren [för att få ull att spinna tråd av]”.

Annas hantverksintresse tog sin början när hon gick i mellanstadiet. Hon berättar att familjen vid ett tillfälle besökte hennes mormor och att de bara av en händelse tog fram och tittade på hennes gamla klänningar från 40- och 50-talet. Klänningarna hade Anna sett förut men detta var första gången hon “tog fram dem och tittade på dem”. Hon tyckte att klänningarna var “jättefina” och hon googla runt och hittade

då några vintage-bloggar, vilket bidrog med ytterligare inspiration. Det var dock svårt att få tag i sådana kläder, men i och med hennes uppväxt i en familj där “man gör själv” så väcktes snart tanken att hon själv kunde göra de kläder hon ville ha.

Annas hantverk präglas idag av funktion, kvalité och estetik. Hon säger att det första steget till att påbörja ett nytt projekt är att hon saknar någon form av plagg. Hon har under intervjun på sig en ylleskjorta hon själv sytt och använder den som ett exempel. Hon säger att hon saknade en ylleskjorta och att hon då sydde en själv.

Anna beskriver också hur hennes hantverk och hennes val att sy egna kläder hänger ihop med hennes kritiska tankar kring dagens slit- och släng-samhälle och människors tendenser till överkonsumtion. Hon säger att hon köper väldigt lite nytt i klädesväg, och att det ofta är svårt att köpa nytt då hon har samma förväntningar på hållbarhet och kvalité på plagg hon köper jämfört med de plagg hon syr själv. Hon menar att de kläder som finns att köpa idag i stor utsträckning inte håller samma kvalité som kläder gjorde förr i världen. Hon säger att de kläder hon väljer att sy är plagg hon förväntar sig att använda under lång tid framöver.

Hantverksintresset har haft en påtaglig inverkan på Annas sociala liv. Anna berättar att hon till en början inte kände så många andra som höll på med hantverk men att hon under ett sabbatsår studerat på Sätergläntans folkhögskola i Insjön och där kom i kontakt med andra unga människor som håller på med hantverk. När Anna började studera i Uppsala blev hon också aktiv i Uppsala hemslöjdsförening och hon beskriver att det är ett mycket trevligt sammanhang att befinna sig i.

När jag frågar Anna hur hon ser på sociala medier och hantverkande så berättar hon att hon använder sociala medier primärt för att hämta inspiration till de kläder hon syr. Denna inspiration relaterar både till den rent estetiska aspekten i att se bilder av andra hantverkarens skapelser, men också till mer tekniska aspekter, som exempelvis instruktionsvideor där olika hantverkstekniker visas upp. Anna laddar även själv upp vissa av sina egna verk på sociala medier men hon konsumerar mer innehåll på sociala medier än hon publicerar.

6.2 Selma

Selma är liksom Anna född och uppvuxen i en svensk universitetsstad och studerar nu i Uppsala. Selma berättar att hon aldrig haft nära till naturen utan levt ett “typiskt stadsboliv”.

Det var först under högstadiet som intresset för hantverk på allvar föddes hos henne. Selma berättar att hon under högstadiet befann sig i ett socialt sammanhang präglad av rollspel¹ och lajv. 'Lajv' eller 'Levande rollspel' är som namnet antyder ett rollspel där man fysiskt spelar ut en på förhand skapad karaktär i en förutbestämd tidsepok (Pegas u.å). Enligt Selma är detta en hobby som uppmuntrar till hantverk av olika slag, då man inför ett lajv själv ansvarar för att få tag i de tidsenliga kläder och den utrustning man behöver för sin rollspelskaraktär. Detta bidrar enligt Selma till att många som håller på med lajv själva tillverkar det de behöver.

Intresset för lajv bidrog till att Selma under sina tonår och som ung vuxen fick ett intresse för hantverk och började söka sig till sociala sammanhang där hon fick utlopp för sitt intresse. Enligt Selma är det just det sociala sammanhanget som inspirerat henne att göra de livsval hon gjort sedan dess. Under ett års tid studerade hon på Bäckedals folkhögskola i Sveg där hon fick lära sig om bland annat traditionell skinngarvning, småskalig växtodling, mathantverk samt mjuk och hård slöjd.

Tiden på Bäckedals folkhögskola skulle visa sig vare en formativ tid för Selmas hantverksintresse och under intervjun berättar hon att bevarandet av det immateriella kulturarvet som finns i gamla hantverkstraditioner är en stor motivation och drivkraft för hennes intresse för hantverk. Selma ser sitt hantverk som en form av ställningstagande mot det moderna samhället i stort. Hon berättar att hon upplever att samhället är på väg åt fel håll just nu och att vi på många sätt "gräver vår egen grav" genom dagens konsumtionssamhälle. Selma beskriver och motiverar sitt intresse för hantverk som dels ett sätt att bygga upp en förmåga att klara sig själv i större utsträckning när "samhället går i diket", och dels som ett sätt att leva mer hållbart.

Selma beskriver sig själv i sin hantverksroll som en person som är "Duktig på lite allt möjligt, inte bäst på något" och som "en person som inte är överdrivet jätteduktig på något specifikt hantverk eller jättenischad". Detta speglar återigen hennes önskan att ha förmåga och kapacitet att på vissa plan kunna ta hand om och reda sig själv.

Selma beskriver sig som en praktiskt lagd människa som nu befinner sig på universitetet för att leka efter samhällets karriärsregler för att skaffa sig en fin examen för att sedan kunna forma sitt liv lite mer som hon vill. Selmas vision för framtiden är att fortsätta ha hantverket som en del av sin vardag och hon beskriver vad som kan tolkas som att hon är en aspirerande "nya gröna vågare". Hon ser

¹ Sällskapsspel där man som deltagare gestaltar en rollfigur. Se ex. Dungeons & Dragons. https://sv.wikipedia.org/wiki/Dungeons_%26_Dragons

framför sig att hon vill ha en liten gård där hon kan ha ytorna som krävs för att bedriva vissa typer av hantverk och där hon kan tillverka saker när behov uppkommer. Selma vill dock inte vara helt och hållet självförsörjande. En vägledande princip för Selma är att kunna leva “Ett enklare liv med mer hantverk och mindre konsumtion på den stora skalan”. Hon ser sin tid på universitetet som en övergående fas.

6.3 Calle

Calle är uppvuxen på en gård ungefär en timme utanför Uppsala, där han idag studerar. Han berättar att han inte alltid har haft ett intresse för hantverk utan att han som barn spenderade mycket tid med att spela dator. Intresset för hantverk började i samband med att Calle och hans mamma besökte en bågskyttetävling. Bågskyttetävlingen inspirerade Calle att börja göra rudimentära pilbågar hemma på gården. Till en början bestod pilbågarna av pinnar, men med tiden gick Calle över till att klyva stockar och därmed göra vad han beskriver som “riktiga långbågar”.

Med tiden övergick dock intresset från långbågar till knivsmide som idag är Calles främsta intresse. Övergången skedde genom att han ville göra ett armborst som han berättar kräver en smidd båge av järn snarare än en båge av trä. En annan bidragande faktor till intresset för smide var att han hittade en hög med stenkol i skogen hemma på gården som Försvarmakten vid något tillfälle lämnat kvar där. Calle minns tillbaka till när han under högstadiet tillsammans med sin bror tog de första osäkra stegen till att börja smida genom att tända eld på lite av kolen och värma en bit järn däri.

Idag när ungefär fem år passerat sedan de första trevande stegen i smidets värld anser Calle att han har relativt bra koll på vad han håller på med i smedjan, men att han i och med studierna i Uppsala tyvärr inte har tid att hålla på så mycket med hantverket som han skulle vilja. Han försöker dock att åka hem till gården när det finns möjlighet för att spendera mer tid i smedjan.

Calle hämtar mycket inspiration till sitt hantverk från sociala medier, men även böcker. Han berättar att han tidigare även har besökt olika hantverksmarknader för att hitta inspiration. Han berättar att han inte känner någon annan som håller på med smide utöver en kompis från lumpen som bor i Skåne som han sällan pratar med. Calle beskriver sig som självlärd och har varken någon smidesutbildning eller varit

medlem i någon liknande gemenskap. I stället har han lärt sig smida genom att se på instruktionsvideor på bland annat Youtube.

Calle vill gärna lära känna andra som håller på med liknande hantverk och han berättar att "Det är klart att det hade varit mycket roligare att ha någon att diskutera saker med och kanske till och med smida med. Det hade varit kul."

Calle uttrycker att han har ett stort intresse för historia och han hoppas att traditionella hantverksmetoder ska få ta större plats i framtidens samhälle, samtidigt som han förstår att inte alla har möjlighet att hålla på med hantverk och att konkurrensen om befolkningens uppmärksamhet är tuff i en värld präglad av digitala nöjen och konsumtion.

7. Analys

I det här avsnittet analyseras mitt empiriska material mot bakgrund av de tidigare beskrivna begreppen 'retrotopia' och 'autenticitet'. För att göra texten mer överskådlig delas analysen upp i ett antal underrubriker sprungna ur de teman som framkommit under den tematiska analysen av de transkriberade intervjuerna.

7.1 Hantverk som gemenskap

I ett tidigt skede av arbetet med denna uppsats ville jag undersöka huruvida ungas intresse för traditionella hantverk kunde ses som ett motstånd eller en protest mot den snabba digitaliseringen av samhället där allt mer tid spenderas online. Under mina intervjuer har det dock framträtt en mer nyanserad bild av förhållandet mellan hantverk och den ökande användningen av olika typer av digitala och sociala medier.

En aspekt som tidigt blev uppenbar var att mina respondenter inte ser sina respektive hantverk som någon form av ersättning för digitala medier. Med andra ord så fungerar inte hantverket i som en tyst eller outtalad motståndsaktion mot att använda sig av olika digitala former av underhållning.

I stället används och utgör digitala medier (främst sociala medier som Instagram och olika Facebook-grupper) betydelsefulla inspirationskällor och viktiga plattformar för kunskapsutbyte för samtliga tre informanter. Anna berättar att "...de saker jag gör hade jag ju inte gjort om det inte fanns internet. Jag hade inte vetat vad som fanns". Selma delar liknande tankar när hon berättar:

Framför allt under min folkhögskoletid så fylldes både till exempel Instagram och Facebook av att man började följa en massa hantverkare och sidor. Man började bygga ett kontaktnät av hantverkare. Vilket nu har resulterat i att ganska mycket av mitt digitala flöde är till exempel inlägg från hantverkare, små producenter. Så man får ju väldigt mycket den här konstanta inspirationen av att se allting som folk gör (Selma)

Att hela tiden ha tillgång till en i det närmaste outtömlig källa av inspiration genom olika digitala gemenskaper kan ses som en positiv aspekt av sociala medier. Dock menar mina informanter att det även finns risker med den digitala utvecklingen.

Selma lyfter fram att det i den digitala världen är lätt att få uppfattningen att det finns *ett* sätt att göra något [någon hantverksprocess] som är det korrekta, och att det är det enda sättet. Detta menar hon är negativt för bevarandet av hantverk utifrån ett immateriellt kulturarvsperspektiv då det traditionellt sett ofta finns lokala och regionala skillnader i hur saker utförs, och att det är viktigt att vara medveten om risken för ensidiga representationer av hur hantverk *ska göras*. Anna ser något annorlunda på saken. Hon menar att sociala medier har en stor potential att sprida hantverk till en större del av befolkningen, men att det genom den stora spridningen riskerar att bli urvattnat och att man därmed riskerar att förlora hantverkets ‘sanna’ och ‘autentiska’ sätt att göra saker.

Jag tolkar åsiktsskillnaderna mellan Anna och Selma som att de har olika subjektiva bedömningskriterier kring vilka hantverksprocesser som resulterar i ‘autentiskt hantverk’. För Anna tycks hantverksprocessen vara viktig; att något görs på ett visst sätt. I Selmas fall kan man tolka det som att ett bredare spektrum av hantverksprocesser kan resultera i ‘autentiskt hantverk’. Baserat på det kan skillnaderna mellan Anna och Selma ses som skillnader i deras bedömning av hantverks autenticitet (*categorical authenticity*), där Anna gör en något snävare bedömning av vad som utgör ett ‘autentiskt hantverk’. Respondenternas resonemang kring sociala medier och hantverk som här lyfts fram, visar att det finns både positiva och negativa effekter av digitala verktyg som sociala medier på traditionella hantverk, men att vad som är positivt eller negativt är en subjektiv fråga som varierar mellan olika människor. Huruvida traditionella hantverkstraditioners autenticitet kan bevaras i den digitala världen är ett exempel på en sådan subjektiv fråga.

Hantverksintresset påverkar inte bara hur mina informanters kunskapsutbyte och digitala gemenskaper ser ut. Intresset för hantverk påverkar också hur de umgås med andra människor fysiskt.

För Selma var det den hennes umgängeskrets som från början fick henne att bli intresserad av traditionellt hantverk. Detta skapade sedan vad man kan beskriva som en självförstärkande cykel där hon som ett direkt resultat av det nyfunna hantverksintresset aktivt sökte sig till sociala grupperingar, både fysiskt och digitalt, där hantverk var ett viktigt inslag. Att Selma ser hantverk som ett bra sätt att bygga gemenskaper med andra människor framträder när hon säger:

...det finns en gemenskap, det finns en spirande gemenskap att hitta i hantverket [...]. Och jag tror att såväl på större offentliga sektorn med kommun-insatser och liknande så skulle vi gagnas av att det här intresset på något sätt stöttades upp och gavs lite mer luft under vingarna. (Selma)

För Anna kom hantverksintresset först, vilket har påverkat den umgängeskrets hon har idag. Anna befinner sig för närvarande i en livssituation där hennes umgängeskrets präglas av hantverksintresset, med kontakter från sin tid på folkhögskola och genom sitt engagemang i Uppsala hemslöjdsförening. För Anna var det från början digitala gemenskaper med andra hantverkare som med tiden övergick i fysiska gemenskaper. Genom att vara aktiv i digitala grupper utvecklades Annas hantverksintresse, vilket med tiden fick henne att uppsöka de grupperingar hon är del av idag.

För Calle har den digitala aspekten av hantverket inte översatts i någon närmare fysisk gemenskap runt intresset för smide. Han säger att: "Det hade varit kul att vara med i någon sådan [hantverks]förening eller bara känna någon som höll på med samma sak, för man känner sig ganska ensam, så man hinner inte diskutera det [knivsmidet]."

I detta avseende kan man hävda att Calles intresse för hantverk befinner sig i en något annorlunda kontext jämfört med mina andra respondenter. Både Anna och Selma har gått på folkhögskola och är utöver det även engagerade i andra grupper där det sker fysiska möten i samband med deras respektive hantverk. Det är dock svårt att svara på huruvida denna skillnad resulterar i någon bredare påverkan på vad som motiverar och inspirerar Calles kontra Annas och Selmas hantverksintresse, speciellt med tanke på att samtliga respondenter beskriver att de i relativt hög utsträckning även använder sociala medier för att hämta inspiration till sitt hantverk.

Det går att se tydliga kopplingar mellan 'retrotopia' och respondenternas berättelser kring samspelet mellan hantverk, digitala medier och de nätverk de ger upphov till. Bauman (2017) menar att den globaliserade världen och den otrygga och individualiserade samtidsden fört med sig har fått människor att längta efter tillhörighet och 'comfort-zones'. Han menar att vi i jakten på dessa 'comfort-zones' har återgått till ett "vi och dem"-tänk och tribalism. Vi hittar därigenom tillhörighet och trygghet genom att (som i en ekokammare) bara utsätta oss för idéer och tankar vi redan tar för sanningar, och avfärda utmanande idéer (Ibid). Denna utveckling menar han ytterligare har förstärkts av digitaliseringen där i stort sett alla människor besitter samma auktoritet (eller brist på auktoritet) genom att alla bakom en skärm deltar på samma villkor med relativ anonymitet.

Den digitala anonymiteten kan ses som en fjäder i hatten för Annas farhågor om utvattning inom hantverkens 'korrekthet' och 'autenticitet' då det inte tydligt framgår huruvida en digital aktör besitter den kunskap och erfarenhet som skulle rättfärdiga ett sanningsanspråk, exempelvis angående en viss hantverksteknik.

Här kan man jämföra med medeltidens hantverksskrån där det fanns en tydlig hierarkisk uppdelning mellan mästare och lärling vilket försäkrade att den information som fördes vidare (på mästarens villkor) mellan hantverksgenerationerna präglades av stabilitet och kontinuitet (SO-rummet u.å.). Även i skråna kan man se inslag av Baumans ekokammare men på lokal basis vilket redogör för de av Selma påtalade regionala skillnaderna i hantverkstraditioner. Jag anser att ekokammaren i och med internet bara ökat i omfattning och räckvidd och därmed spridit det lokala till det globala, i enighet med Baumans anspråk. Exempelvis kan en svensk keramikern idag beställa rätt sorts lera och lära sig göra traditionella kinesiska tekannor. Frågan är huruvida dessa tekannor kan anses vara autentiska?

Bauman (2017) ser tämligen pessimistiskt på vad han menar är en återgång till tribalism och tar upp exempel från världspolitik, som exempelvis framväxten av högerextrema missnöjespolitiker som Donald Trump, för att illustrera utvecklingen. Dessa politiker bygger sin framgång genom att åberopa en gemensam identitet (och nationalistiska strömningar som ett "vi och dem"-tänk ger upphov till), vilket Bauman ser som ett tecken på sökandet efter tillhörighet.

Jag väljer dock att se mer optimistiskt på det hela. Mina informanternas utsagor kring deras hantverksintresse, och de nätverk (fysiska och digitala) och det informationsutbyte som det resulterar i, kan vara positivt. Där Bauman ser en återgång till tribalism visar informanternas utsagor att det tack vare digitala medier finns potential att tillgängliggöra kunskap om traditionella hantverk. Det finns också potential att genom denna brett tillgängliga kunskap koppla samman människor som befinner sig på geografiskt skilda platser, och därigenom bygga gemenskaper som inte hade kunnat formas utan digitalisering. Särskilt inom Facebook-grupper ser jag i min personliga erfarenhet goda möjligheter att finna gemenskap och tillhörighet då man exempelvis kan fråga varandra om tips och råd när man kört fast.

7.2 Ett historiskt intresse

Intresse för historia var ett genomgående tema som informanterna återkom till flera gånger under samtalen.

Under intervjun med Anna var det tydligt att hon i ett tidigt skede av sitt hantverksintresse påverkats av historiskt mode då hon beskriver hur hon inspirerades att börja sy kläder när hon tittade på sin mormors gamla klänningar från 1940- och 50-talet. Det framgår också tydligt på de kläder Anna bär när jag först träffar henne att hon är en människa som inspireras av historiskt mode och stil.

Den historiska aspekten av Annas hantverk framkommer dock inte enbart i det rent estetiska utan även i hennes hantverksmetoder och materialval. Att Anna som tidigare beskrivits har backat i produktionsstegen till att inte bara väva eget tyg utan dessutom spinna egen tråd tyder på att historiska produktionsmetoder utgör en viktig aspekt av Annas hantverk.

För Selma är den historiska aspekten av hantverk en av de största drivkrafterna bakom hennes intresse för traditionellt hantverk. Det hon fick lära sig om traditionella hantverk under sin tid på Bäckedals folkhögskola har påverkat hur hon närmar sig hantverk idag. Hon säger att: "Det historiska är ändå en kärna som finns med hela tiden. Jag undviker ofta syntetiska, moderna material om jag kan. Ylle och linne är att föredra". När jag frågar varför hon väljer att primärt använda naturmaterial säger hon att det är något som fungerat för människor under väldigt lång tid och att det är något hon tillskriver mycket värde. Senare under samtalet lägger hon till:

Jag vill ta vara på alla de här gamla kunskaperna för att försöka använda dem som byggstenar i receptet för någon form av överlevnad och framgång för oss framåt. För att det går inte särskilt bra just nu. (Selma)

Även Calle uttrycker att det finns de värde av att hämta material och kunskaper från det förgångna.

Det är kanske mer historiskt intresse från mitt håll, att jag vill gå tillbaka till det gamla. Jag tycker att det här med bronsgjuteri och sånt där är jätkligt spännande och det här med smide just också. Det är ett häftigt traditionellt hantverk och att det känns mer genuint än de här moderna grejerna eller fabriksgjorda. (Calle).

Utsagorna kring de historiska influenser som påverkar mina informanternas hantverk stämmer väl överens med Baumans (2017) begrepp 'retrotopia' och som ett sökande efter autenticitet. Bauman menar att vi i dagens samhälle blickar bakåt mot vad som kan uppfattas som en enklare och tryggare tid i jakten på en 'alternativ' framtid då många människor idag har en bristande framtidstro (Bauman 2017; Ungdomsbarometern 2024).

Jag tolkar mina informanternas historieinfluerade hantverksintresse också som ett sätt för dem att försöka leva ett mer autentiskt liv (*self authenticity*). Genom att skapa 'mer autentiska' hantverksföremål (*categorical authenticity*) med naturmaterial och traditionella metoder, vilket kan ge en känsla av att komma närmare naturen eller 'det naturliga'. Sandström (2023 och 2024) menar att jakten på ett autentiskt liv närmare naturen utgör vanliga drivkrafter hos människor som är del av den nya gröna vågen och den framväxande självhushållnings-rörelsen (människor som flyttar från stan till landsbygden och bedriver småbruk).

Nya gröna vågens småbrukare och mina informanternas intresse-sfärer överlappar varandra på flera plan. Sandström menar att den nya gröna vågen bygger på ett retrotopiskt tillbakablickande mot ett förflutet som uppfattas som mer autentiskt, och att nya gröna vågens småbrukare parar samman dessa föreställningar med samtidsambitioner för att bygga en närmare relation till naturen. Det är också vanligt att den gröna vågens småbrukare utövar traditionella hantverk (Sandström 2023). Kopplingen till den nya gröna vågen görs också i Selmas berättelser när hon motiverar sitt stora intresse för traditionellt hantverk:

Jag vill inte vara del av maskineriet och myrstacken som är storstäder och den moderna världen"... "Det känns verkligen som att det finns ett större intresse, som att vi är lite på väg in i eller mitt i en grön våg, en ny grön våg där det blir mer när man kanske skapar, tar vara på, kunna göra saker själv. (Selma)

7.3 En förmåga att ta hand om sig själv

Under mina samtal med Selma och Anna utgör förmågan att "ta hand om sig själv" en viktig faktor till varför de engagerar sig i traditionella hantverk. En viktig motivation bakom Selmas hantverksintresse är känslan av att besitta mycket kunskap och skicklighet inom traditionella hantverk och att därigenom ha en förmåga och kapacitet att ta hand om sig själv. Hon beskriver att hon ser en instabilitet i hur dagens samhälle är organiserat där man "Så fort någonting är utanför ens lilla nisch som man har utbildat sig till karriärmässigt så betalar man någon annan för att göra det." Hon ser ett stort värde i hur hon upplever att samhället såg ut i det förgångna, och säger:

...jag ser väldigt mycket värde i det här med att förr i tiden så kunde alla allt. [...] ...man behövde kunna göra både det ena och det andra. Och det är någonstans den känslan av att jag vill kunna laga kläder. Jag vill kunna se någonting enklare om jag behöver det till något. (Selma).

På samma tema säger Selma även:

Det finns en balansgång att uppnå som jag vill försöka uppnå mellan det här [moderna] med att lösa saker själv. Lite mer självförsörjande. [...] Inte bara köpa nytt så fort någonting går sönder lite grann. Ta vara på hur man har gjort saker förr. [...] Man vet hur man bygger och konstruerar saker man behöver. Hur man använder mer enkla redskap än dagens mer moderna alternativ. För att, ja, helt enkelt visa att det finns andra sätt att göra saker än dit världen är på väg just nu. [...] För att självförsörjande har aldrig handlat om att klara sig ensam som individ. Det har handlat om att klara sig tillsammans. Ta hand om varandra. Försörja för varandra. Tillsammans. Snarare tillsammansförsörjande än självförsörjande. (Selma)

Anna beskriver att förmågan att kunna skapa saker hon själv behöver är en viktig aspekt av hennes hantverksintresse och hon berättar att: "Alltså det är det här att åstadkomma någonting. Då har jag fått resultat av min tid. Det var det här jag kunde. Jag kunde skapa det här."

Jag och Anna pratar om huruvida hon upplever att intresset för hantverket har ökat under de senaste åren och hon säger att: "Jag vet ju att mina vänner som inte var intresserade förut. Typ i slutet av [covid 19] pandemin. Efter det har blivit mer intresserade. Det är fler stycken som har börjat sticka och virka efter det."

Det Selma och Anna berättar kring deras förmåga att sörja för sig själva och genom det ha vad som kan tolkas som en krisberedskap, stämmer väl överens med retrotopia. Bauman (2017) menar att nationalstaternas minskande förmåga att bidra med en trygg tillvaro för sina samhällsmedborgare gjort att människor i allt större utsträckning förlitar sig på sig själva för att få en känsla av trygghet i kristider. Han skriver:

...it was now up to each human individual to seek and find or construe individual solutions to socially produced problems and apply them – while deploying one's own wit and individually possessed skills and resources. (Bauman 2017)

Det Selma säger angående tillsammansförsörjande bryter dock av från Baumans pessimistiska åsikter kring ökad individualisering. Bauman (2017) beskriver vår samtid som ett krig där det är "alla mot alla" och där vi lärt oss att bara lita på våra egna förmågor för att vi är alla varandras konkurrenter. Citatet från Selma ovan visar att hon snarare ser färdigheterna hon besitter som ett sätt att delta i ett samhälle där människor hjälps åt i solidaritet med varandra, inte som ett sätt att vinna ett övertag över andra människor.

En ytterligare faktor som framträder under samtalen är att förmågan att tillverka saker själv dessutom kan ha en positiv effekt för självkänslan. Calle berättar: "Det här att fan satan vad bra det här [egentillverkade hantverksföremålet] blev liksom. Att man... Ja... det stärker självkänslan lite grann."

7.4 Ett alternativ till slit- och släng-samhället

Under mina intervjuer kommer det vid flertalet gånger fram att mina informanternas hantverksintresse också relaterar till hur de resonerar om dagens slit- och släng-samhälle och en bristande relation till produktionen av de föremål vi använder varje dag.

Calle berättar att hans hantverksintresse har påverkat hur han ser på konsumtion och massproduktion. Han upplever att människor i dagens samhälle saknar respekt för sina ägodelar och att man hellre köper nytt än att ta hand om sina saker. Han menar att traditionellt hantverk känns mer genuint än moderna massproducerade varor och att människor tar bättre hand om saker som är handgjorda. Han berättar:

När jag var liten, fick jag någon kniv av farsan när jag fyllde år, och det var någon fiber med plasthandtag och grejer. Redan då kände jag, att det här är inte genuint. Och då började man titta på bilder av knivar med trähandtag och grejer. Det var en helt annan känsla. (Calle)

När jag ber honom förtydliga varför knivarna med trähandtag känns mer genuina säger han att "Folk har lagt ner mer tid på det, [...] man ser att... folk lagt mer energi och kärlek i det, så att säga".

Selma har liknande tankegångar som Calle. Hon berättar att: "...man lär sig värdera vilken tid det tar att göra ett hantverk. Och att då både få och ge hantverk när man har en sådan respekt för vilken tid och energi det tar så höjer det värdet på det så himla mycket också".

Att en känsla av autenticitet i relation till det egna hantverket och till köpta produkter är viktigt framgår i citaten ovan. Att något som lagts ner mer tid och kärlek på upplevs som mer autentiskt tyder på att en vara som hantverksmässigt skapats av en människa spelar en roll i hur autentisk varan upplevs. Newman &

Smith (2016) menar att ett föremåls koppling till en person kan öka dess upplevda värde då det ger en sorts social relation till personen i fråga.

Jag pratar med Anna kring huruvida hon ser att hon syr egna kläder som ett ställningstagande mot modeindustrin eller slit- och släng-samhället överlag. Hon säger att hennes val att sy egna kläder väl speglar det faktum att hon idag har en kritisk inställning till modeindustrin och till slit- och släng-samhället, men att hennes hantverksintresse inte tog sin början som ett resultat av hennes inställning till slit- och släng-samhället. Hennes kritiska inställning till slit- och släng-samhället har snarare vuxit fram som ett resultat av hantverksintresset. Hon berättar kring hur hon ser på kopplingen mellan hennes hantverk och slit-och släng-samhället:

Jag köper väldigt lite nytt och det nya jag köper är ju saker som ska tåla samma [som det hon tillverkar själv]. [...] Jag tror att vi alla på samhällelig nivå kommer tvingas att börja leva vårt liv så här [konsumtionsmässigt restriktivt]. Förr eller senare. Jag hoppas också det. Annars kommer vi få andra stora problem. [...] Jag väljer att leva materialmässigt snålt och ta reda på det jag har och sköta om sakerna jag har. Det är mycket roligare att sköta om saker som jag tycker om. (Anna)

I ovanstående citat antyder Anna att dagens konsumtionskultur och sätt att leva inte är hållbart. Det framgår också att hon anser att vi sannolikt kommer tvingas gå tillbaka till ett sätt att leva som stämmer bättre överens med hur hon upplever att samhället såg ut förr, med mindre konsumtion där människor i större utsträckning tog hand om och vårdade sina ägodelar.

I boken *Retrotopia* (Bauman 2017) skriver Bauman att konsumentmarknader tillhandahåller världens medborgare "tranquillizers, antidepressants and anti-all-and-any-psycho-disorder drugs" som en sorts bedövning mot den osäkra och svajiga värld vi lever i idag. Jag anser att mina informanterns åsikter kring slit-och släng-samhället och dess ohållbarhet inte tyder på denna bedövning utan snarare påvisar en sorts förutseende retrotopia där informanterna tror, och önskar, att samhället på vissa sätt kommer röra sig 'bakåt' (tillbaka till det hantverksmässiga) och att de därför redan nu förbereder sig för framtidens utmaningar genom att engagera sig i traditionella hantverk. Utifrån mina informanterns utsagor kan man också dra paralleller till 'Arts and Crafts-rörelsen' som protesterade mot den snabba industrialiseringen som pågick i England under det sena 1800-talet. Detta visar att hantverk även förr fungerat som ett ställningstagande jämt mot massproduktion och fabriksstillverkade produkter.

8. Sammanfattande slutsatser

Genom samtalen med mina tre informanter framträder ett antal teman kring vad som motiverar dem att sysselsätta sig med traditionella hantverk. Social samhörighet utgör en viktig drivkraft bakom hantverksintresset. Genom såväl digitala som fysiska gemenskaper inhämtar informanterna både estetisk och teknisk inspiration och kunskaper för sina respektive hantverk samtidigt som de interagerar och umgås med människor som delar deras intresse.

Hantverk och hantverksskicklighet ger dem också en känsla av att besitta förmågan att ta hand om sig själva och människor som står dem nära i eventuella samhällsliga krisituationer, vilket bidrar med trygghetskänslor. Att hitta trygghet genom att ha en förmåga att ta hand om sig själv är en drivkraft som är lätt att förstå med tanke på dagens osäkra omvärldsläge.

Samtliga informanter förhåller sig också kritiska mot dagens slit-och -släng-samhälle. De upplever att människor idag saknar respekt för sina saker och hellre köper nytt när något går sönder snarare än att laga och återbruka. Informanterna anser att samhället inte kommer kunna fortsätta vara organiserat så som de upplever att det är organiserat idag. Nära kopplat till dessa åsikter framträder även en vurm för historiska aspekter av hantverk, där naturmaterial och traditionella hantverkstekniker är viktiga drivkrafter för respondenterna.

Motiven och drivkrafterna bakom hantverksintresset som framkommer under intervjuerna resoneras väl med begreppen 'retrotopia' och 'autenticitet'. Informanterna ser tillbaka på och inspireras av historiskt hantverk och hantverkstraditioner. Deras hantverksintresse bidrar också till trygghetskänslor och gemenskap. Detta tyder på att de eftersträvar att leva mer autentiska liv med en närmare koppling till de föremål de producerar och använder, och till de människor de väljer att omge sig med. I likhet med 'Arts & Craft-rörelsens' ideal i det sena 1800-talets England (cf. Victoria & Albert museum u.å.) och i likhet med de ideal som dagens 'nya gröna våg-småbrukare' ger uttryck för (cf. Sandström 2023) så bidrar hantverksintresset till att ge informanterna ett alternativ till samtidens slit-och släng-samhälle. Genom detta alternativa förhållningssätt exemplifierar de berättelser som framkommer i denna uppsats att hantverk kan vara ett sätt att skapa

närmare gemenskaper människor emellan, ge en ökad känsla av trygghet och en förmåga att ta hand om sig själv, och samtidigt bevara det immateriella kulturarv som finns i traditionella hantverk.

Referenslista

- Bauman, Z. (2017). *Retrotopia*. Polity press.
- Harlow, S (2023). How are Gen Z and millenials driving nostalgia? (GWI Zeitgeist january 2023). GWI. <https://blog.gwi.com/trends/nostalgia-trend/>
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2 Uppl., Studentlitteratur.
- Laland, K. (2018). What made us unique. *Scientific american*, Sept 2018. <https://www.scientificamerican.com/article/what-made-us-unique/> [2024-03-31].
- Mind (2020). Do young people feel worse in a digital world? *Mind*. <https://mind.se/rapporter/digitalunga/> [2024-04-02].
- Myndigheten för kulturanalys (2022). *Slöjd och hantverk 2021*. Myndigheten för kulturanalys. <https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2022/10/Slojd-och-hantverk-2021-rev.pdf> [2024-03-28]
- Nationalencyklopedin, hantverk. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/hantverk> [2024-03-18]
- Nationalencyklopedin, hantverkare. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/hantverkare> [2024-04-19]
- Nationalencyklopedin, hemslöjd. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/hemslöjd> [2024-03-31]
- Nationalencyklopedin, verk. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/verk> [2024-04-19]
- Newman, G.E. & Smith, R.K. (2016). Kinds of Authenticity. *Philosophy compass*, 11 (10), 609–618. <https://doi.org/10.1111/phc3.12343>
- Nämnden för hemslöjdsfrågor (u.å.). *Länshemslöjdskonsulenter*. <https://archive.is/20150921144849/http://www.nfh.se/7/hemslöjdskonsulenter/lan-shemslöjds--konsulenter.html> [2024-04-02]

- Pegas (u.å), Vad är lajv? https://www.pegas.nu/?page_id=10 [2024-05-02]
- Rasmussen Analys (2023). *Ungdomsfokus 2023*. (nr.8). Rasmussen Analys AB.
- Sandström, E., 2024. Gröna vågen – en tillbakablickande hållbarhetsrörelse i tiden. I Arora-Jonsson, S., Waldenström, C., och Sandström, E (eds). *Hållbarhetens dimensioner*. Stockholm: Verbal förlag, s 138.
- Sandström, E., 2023. Resurgent back-to-the-land and the cultivation of a renewed countryside. *Sociologia Ruralis*, 63(3), pp.544-563.
<https://doi.org/10.1111/soru.12406>
- SCB (2023). Andel personer som har använt internet flera gånger om dagen. Statistiska centralbyrån. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/befolkningens-it-anvandning/pong/tabell-och-diagram/andel-personer-som-har-anvant-internet-flera-ganger-om-dagen/> [2024-05-27]
- SO-rummet (u.å.). *Skråväsendet*. <https://www.so-rummet.se/kategorier/skravasendet#> [2024-05-18]
- Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund (u.å.). *Hemslojd under drygt 100 år*.
<https://hemslojden.org/om-hemslojden/hemslojd-drygt-100-ar/> [2024-05-31]
- Ungdomsbarometern (2024). *Generationsrapporten 2024*. Ungdomsbarometern.
<https://www.ungdomsbarometern.se/rapportslapp-generationsrapporten-2024/>
- Via TT (2021). Skansen möter ett ökat intresse för hus och hem – storsatsar på hantverk under hösten. <https://via.tt.se/pressmeddelande/3305479/skansen-moter-ett-okat-intresse-for-hus-och-hem-storsatsar-pa-hantverk-under-hosten?publisherId=303403> [2024-03-18]
- Victoria & Albert museum (u.å.). *Arts and Crafts: An introduction*.
<https://www.vam.ac.uk/articles/arts-and-crafts-an-introduction> [2024-04-01]
- Visit Dalarna (2023). *Hantverket lever och handen får synas i kreativa dalarna*.
<https://www.visitdalarna.se/artikel/kreativa-dalarna-dar-hantverket-lever-och-handen-far-synas> [2024-03-18]

Wikipedia.org (u.å.). *Dungeons & Dragons*.

[https://sv.wikipedia.org/wiki/Dungeons %26 Dragons](https://sv.wikipedia.org/wiki/Dungeons_%26_Dragons) [2024-05-29]

Tack

Jag vill här passa på att tacka de människor som hjälpt mig att tänka ut, planera och genomföra denna uppsats.

Jag skänker ett stort tack till mina kära vänner Kajsa Pettersson, Ella Neuhaus och Nicole Jönsson för deras stöd och bollande av tankar och idéer och även för deras ovärderliga sällskap under hela denna process. Jag vill också tack min familj och särskilt min mamma Karin Älfvåg och syster Nadine Älfvåg, som under många helgfrukostar stått ut med mitt eviga malande om denna uppsats.

Till sist vill jag skänka ett särskilt tack till min handledare Emil Sandström för hans stöd och detaljerade vägledning i arbetet med denna uppsats.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.